

[itobiad], 2019, 8 (4): 2691/2712

**İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Sosyal Güven Düzeyleri
Üzerine Bir Araştırma¹**

A Review on Social Trust Levels of Theology Faculty Students

Ali İNAN

**Doktora Öğrencisi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve
Din Bilimleri Bölümü**

**PhD Student, Ankara University, Institute of Social Sciences, Department of
Philosophy and Religious Sciences**

inan.ali@hotmail.com

Orcid ID: 0000-0001-8527-3654

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Type	: Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received	: 13.08.2019
Kabul Tarihi / Accepted	: 28.10.2019
Yayın Tarihi / Published	: 06.12.2019
Yayın Sezonu	: Ekim-Kasım-Aralık
Pub Date Season	: October-November-December

Atıf/Cite as: İNAN, A. (2019). İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Sosyal Güven Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 8 (4), 2691-2712. Retrieved from <http://www.itobiad.com/tr/issue/49747/605211>

İntihal /Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and confirmed to include no plagiarism. <http://www.itobiad.com/>

Copyright © Published by Mustafa YİĞİTOĞLU Since 2012- Karabük University, Faculty of Theology, Karabük, 78050 Turkey. All rights reserved.

¹ Bu makale yazarın devam etmekte olan doktora tez çalışmasından üretilmiştir.

İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Sosyal Güven Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma

Öz

Son dönemlerde sosyal sermaye yazınında önemli bir yer işgal eden güven kavramı, toplumsal ilişkiler ve toplumsal bütünlükte önemli bir unsur olarak kabul görmektedir. Bireylerin sosyal güven düzeyleri bir bakıma toplumda bulunan güven düzeyini yansıtan bir özelliğe sahiptir. Bireylerin birbirlerini ne kadar güvenilir buldukları, insanların yaptıkları iyilikte samimi olup olmadıkları, bireylerin toplumsal aidiyet duygusu düzeyi gibi faktörler, bireylerin sosyal güven düzeyini belirlemeye yardımcı olur. Bu gibi sorular ile sosyal güven düzeyi belirlenmeye çalışılırken toplumun geleceği sayılan ve toplumsal anlamda orta kuşak sayılan genç bireyler üzerine araştırma yapılması tercih edilmiştir. Araştırma verileri, amaçlı örneklem yoluyla seçilen Ankara, Atatürk, Dicle ve Dokuz Eylül İlahiyat Fakültelerinde birinci ve son sınıfta okuyan toplam 850 öğrenciye uygulanan anket sonuçlarına dayanmaktadır. Araştırmanın bulgularına göre İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin sosyal güven düzeyi Türkiye ortalamasının üzerinde olmasına rağmen bu düzeyin bir toplumda istenilen sosyal güven düzeyinden daha aşağı bir seviyede olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Güven, Sosyal Güven, Sosyal Sermaye, Aidiyet, İlahiyat Fakülteleri Öğrencileri

A Review on Social Trust Levels of Theology Faculty Students

Abstract

The concept of trust which has occupied an important place in the social capital literature in recent years is accepted as an important factor in social relations and social integrity. Individuals' social trust level has sort of characteristics reflecting the trust level in society. Factors such as how individuals trust each other, whether they are sincere in their favours or not and their social belonging level help to determine individuals' social trust level. With such questions, it was tried to determine the social trust level and it was preferred to investigate young individuals who are considered the future of society and are also considered the middle generation in the social sense. The research data are based on the results of a questionnaire which was applied to 850 freshman and senior students in Ankara, Atatürk, Dicle and Dokuz Eylul Theology Faculties, who were selected via the purposeful sampling method. According to the findings of the research; it was determined that although the social trust level of theology faculty students was higher than the average of Turkey, it was below the desired social trust level in the society.

Keywords: Trust, Social Trust, Social Capital, Belonging, Theology Faculty Students

1. Problem

Güven, özellikle son yıllarda sosyoloji yazınında sosyal sermayenin temel unsurları arasında kabul edilerek üzerine birçok çalışma yapılan bir kavramdır. Sosyal sermaye, bir toplumun daha iyiye doğru yol almasında etkili olan araçlar olduğu söylenebilir. Bir toplumun ideal bir toplum olma yolunda ilerlemesi için öncelikle sosyal güven düzeyinin ileri seviyeye taşınması gerekmektedir. Sosyal güvenin zayıf olduğu ya da zarar gördüğü toplumlarda çözümlerin başlayacağı söylenebilir. Bir toplumun geleceği sayılan gençlerde toplumsal güven düzeyinin tespit edilmesi ileriye dönük hedefleri belirlemede kaynak olarak kullanılabilir. Bundan dolayı genç bireylerin özellikle toplumsal bütünlüğün temel harcı olarak kabul edilen sosyal güven düzeylerinin belirlenmesi önem arz etmektedir.

Bu makalede, İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin sosyal sermayenin temel unsurlarından kabul edilen sosyal güven düzeyleri araştırılmaktadır. Sosyal sermaye yazınında, bir toplumun temel işleyişinin güven unsuru üzerine bina edildiği kabul edilmektedir. Bundan dolayı, bir toplumun hali hazırdaki görüntüsünü çizmede yardımcı olabilecek sosyal güven düzeyinin toplumun gidişatı ile ilgili bilgi vereceği ve bu bilgiler ışığında gerekli önlemlerin alınmasına yardımcı olacağı düşünülmüştür. Sosyal güvenin önemine binaen, bir toplumun sosyal güven düzeylerini araştıran çalışmalara yoğunluk vermek gerekmektedir. Bu çerçevede, öncelikle araştırma modeli ile sosyal sermaye kavramı ve sosyal sermayenin temel unsurlarından kabul edilen güvenin kavramsal çerçevesi sunulacaktır.

2. Araştırma Yöntemi

Bu araştırmanın uygulamalı bölümünde elde edilen veriler birinci ve son sınıfta okuyan İlahiyat Fakültesi öğrencileri üzerine uygulanan anket sonuçlarına dayanmaktadır. Bu bağlamda katılımcılara, sosyal sermaye literatürü taranarak hazırlanmış olan sosyal güven düzeylerini anlamaya dayalı sorular yöneltilmiştir. Araştırmada genel tarama modeli kullanılacaktır. Genel tarama modeli, çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacıyla evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup, örnek ya da örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir (Karasar, 2013, s. 79).

Araştırmanın örneklemini ise amaçlı örnekleme yoluyla seçilen Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ve Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi 1. ve 4. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmayı ülke geneline yaymak için Türkiye’de İlahiyat eğitiminde merkezi bir yeri olan ve buldukları bölgede puan olarak yüksek, dolayısıyla Türkiye’nin her tarafından öğrenci

alan üniversiteler seçilmiştir. Bu üniversiteler tespit edilirken İlahiyat Fakültelerinin bünyesinde 1. ve 4. sınıf öğrencilerinin bulunması da göz önüne alınmıştır. Anket uygulamaları sonrasında veri analizine uygun olduğu tespit edilen 850 anket formu kullanılmıştır. Araştırma sonuçları “Üniversite Öğrencilerinin Din Anlayışında Sosyal Sermayenin Rolü” başlıklı araştırma çerçevesinde katılımcılara yöneltilen sosyal güven ile ilgili sorular arasında seçilen bulgulara dayanmaktadır. İlgili araştırmada yüksek din eğitimi alan öğrencilerin sosyal sermaye düzeyleri araştırılmaktadır. Bundan dolayı çalışma evreni İlahiyat fakülteleri ile sınırlandırılmıştır. Bununla birlikte alınan eğitimin süreç içerisinde sosyal sermaye üzerindeki etkilerini anlamak için 1. ve 4. sınıflar üzerinde çalışma yapılması tercih edilmiştir. Fakat bu makalede sınıflar arası farklılıklardan ziyade sosyal güven düzeyleri genel olarak ele alınmıştır. Anket formunda sosyal sermaye ile ilgili yer alan sorular başta Tecim (Tecim, 2011) ve Aydemir’in (Aydemir, 2011) çalışmaları olmak üzere bu konu ile ilgili ulusal ve uluslararası çalışmalar taranarak araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. “Üniversite Öğrencilerinin Din Anlayışlarında Sosyal Sermayenin Rolü” başlıklı çalışma için hazırlanan anket formu kişisel bilgiler, sosyal sermaye ve dini yönelim ile ilgili toplam 75 sorudan oluşmakta. Bu araştırma, ilgili araştırma kapsamında elde edilen sosyal güven bulgularına dayanmaktadır. Anket, 2018-2019 eğitim-öğretim yılında uygulanmıştır. Anketin uygulanması 3 ay süre zarfında tamamlanmıştır. Anket, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde araştırmacı tarafından ve diğer fakültelerde ilgili öğretim elemanlarının yardımlarıyla uygulanmıştır.

3. Sosyal Sermaye

Genel anlamda sanayi toplumunda üretim için temel faktör olarak fiziksel ve/veya mali sermaye birikimi anlayışı hâkimken, bilgi toplumuna geçişle birlikte beşerî, kültürel ve sosyal sermaye birikiminin de ön plana çıktığı görülmüştür (Karagül & Dünder, 2006, s. 62).

Son birkaç yüzyıldır, sermaye olgusuna genel olarak kâra dönüştürülebilecek emtia, para veya pazarda takasa konu olabilecek her tür maddi değerlerden oluştuğu şeklinde genel bir yaklaşım söz konusuydu. Buna karşılık, son yıllarda maddi değerlerin dışında da insan ve insana ait farklı değerlerin sermaye olgusuna dahil edilmesi bir değişim sürecinin başlamasının göstergeleri arasında yer almaktaydı (Karagül, 2012, s. 91). Sermayenin, bilinen geleneksel anlamı olan fiziksel ve mali sermayenin dışında da farklı sermaye türlerinin olduğu toplumların yaşadığı ve içinde

bulduğu süreçteki anlayışı ile yakından ilgilidir. Mesela, sanayi toplumunda sermaye kavramı daha çok fiziksel ve mali sermaye olarak algılanmışken sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçilmesiyle birlikte sermaye kavramı yeni bir anlam kazanmış ve fiziksel ve mali sermayenin dışında da sermayenin olabileceği anlayışı gelişmiştir.

Bugün beşerî, kültürel ve ekonomik sermaye türlerinin yanı sıra sosyal sermaye adı verilen başka bir sermaye türü de bulunmaktadır (Salimian, Seresht, & Chavoshbashi, 2017, s. 1197; Sunderland, 2007, s. 1). Sosyal sermaye, sermayenin özel ve farklı bir şeklidir (Esser, 2008, s. 23). Sosyal sermaye, kültürel köklere dayandığından (Fukuyama, 1996, s. 33) ve bir ağın üyeleri arasındaki her türlü bağlantıya, ilişkiye ve toplumun asıl hedeflerini bulmaya atıfta bulunduğundan (Salimian vd., 2017, s. 1197) genellikle din, gelenek ya da tarihi/tarihsel alışkanlıklar gibi kültürel mekanizmalar aracılığıyla oluşturulduğu ve aktarıldığı ölçüde, diğer insan sermayeleri biçimlerinden farklılık gösterir (Fukuyama, 1996, s. 26).

Sosyal bilimlerin yaklaşık son otuz yılında iktisadi, siyasi ve özellikle toplumsal alanlarda karşılaşılan sorunların tanımlanması, açıklanması ve çözümlenmesine yönelik araştırmalarda giderek artan bir şekilde yer almaya başlayan sosyal sermaye kavramı (Şan & Şimşek, 2011, s. 88) ile maddi bir kâr sağlayabilecek maddi unsurların yanında çağın karmaşıklığının da getirdiği endişe ile birlikte kâr ya da fayda sağlayacak şeylerin sadece somut şeylerle sınırlanmaması gerektiği anlaşılmıştır. Bu durum, maddi getirilerin yanı sıra manevi getirilerin de kâr olarak düşünülmesi, manevi varlıkların da hem maddi hem manevi kâra vesile olabileceği fikrini doğurmuştur. Sosyal sermayenin de bu bağlamda hem maddi hem de manevi refah sağlayabilecek unsurları barındırdığı fark edilmiştir.

Maddi olsun ya da olmasın her tür sermaye değerli bir varlık ya da bir fayda akışı üreten değerli varlıklar sınıfını temsil eder. Sosyal sermayenin sağladığı faydalar akışı; bilgi paylaşımı, karşılıklı faydayı içeren ortak faaliyet ve karar verme gibi toplumsal faydayla ilgili faktörleri içerdiğinden (Grootaert & Bastelaer, 2002, s. 4) diğer sermaye biçimleri gibi sosyal sermayenin de verimli (Coleman, 2010, s. 83) olduğu kabul edilir.

Sosyal sermaye kavramının, formel düzenlemelerden ziyade sosyal normların, güvenin, sosyal ağların ve bağların önemini ortaya koyması bu kavramı diğer sermaye türlerinden farklılaştırmaktadır (Kitapçı, 2017, s. 1). Ekonomik sermaye insanların banka hesaplarında, beşerî sermaye insanların kafalarının içinde bulunurken sosyal sermayenin insanlar arasındaki ilişkilerin yapılarında bulunduğu (Portes, 1998, s. 7) kabul edildiğinden

sosyal sermaye doğrudan gözlemlenebilir/görülebilir bir özellikte değildir (Krishna, 2002, s. x).

Sosyal sermaye, bireysel ve toplumsal düzeylerde sosyal ilişkilerle ilgili bir dizi olguyu tanımlamak için kullanılan (Macinko & Starfield, 2001, s. 387) ve sosyal çevreye dayanan çok farklı kaynakları barındıran şemsiye bir kavramdır (Nygqvist & Forsman, 2015, s. 15). Sosyal sermayenin oluşmasında ve şekillenmesindeki *sosyale* olan vurgu önemlidir ve sosyalle olan güçlü bağından dolayı sosyal sermaye kavramını gerçek bir sosyoloji kavramı haline getirir (Kovalainen, 2016, s. 71).

Sosyal sermaye yazarları sosyal sermayenin kaynakları yani nelerden oluştuğu noktasında sosyal ağlar, normlar, güven ve sivil toplum gibi farklı yönler vurgu yapmışlardır. Yazarların bu kaynaklara yaptığı vurgular farklı olmakla birlikte genel anlamda hepsi sosyal sermayenin nasıl çalıştığını anlamının -günlük hayatta sosyal sermaye üretme, devam ettirme ve kullanmanın gömülü pratiğinin- önemine işaret eder (Edwards, Franklin, & Holland, 2006, s. 9). Bir bakıma sosyal sermayenin unsurları olarak kabul edilen bu kavramlar, sosyal sermayenin oluşturulmasını ve geliştirilmesini sağlayan ve toplumsal bağlamda birbirleri ile sıkı bir etkileşim içerisinde olan ve birbirlerini destekleyen kaynaklardır (Öğüt & Erbil, 2009, s. 15). Bununla birlikte, sosyal sermaye yazınında sosyal sermayenin bileşenlerinin başında "güven" unsurunun olduğu görülmektedir.

4. Güven

Güven, son dönemlerde toplumsal yapıdaki değişimleri sosyal ağlar ve ilişkiler ya da büyük toplumsal hareketler temelinde inceleyen araştırmacılar tarafından anahtar bir kavram olarak kullanılmakta (Özen, 2003, s. 185) ve rağbet görmektedir. Sosyal sermayenin bir parçası olarak güven kavramı son birkaç yılda birçok farklı alanda dikkat çekmiştir (Kovalainen, 2016, s. 71) ve bundan dolayı güven üzerine sosyal sermaye çalışmalarının da içinde olduğu birçok çalışma mevcuttur.

Her ne kadar güven kavramı psikolojik bir kavram olarak görülmüşse de güven için en önemli koşulların bazılarının psikolojik değil sosyal olduğu varsayımı kabul edilir. Çünkü güven için önemli kabul edilen koşullar bireylerin dışında yer aldıklarından dolayı salt bireysel özellikler taşımazlar. Sosyal sermayede de ilişkiler ağında gömülü olan güven kavramına vurgu yapılmaktadır. (Cook & Hardin, 2001, s. 330) Toplumun kültür ve kurumlarının güvenme davranışını etkileme özelliği bulunduğundan sosyal

sermayede güven, bireysel özellik olmaktan ziyade toplumsal bir özellik olarak anlaşılmaktadır (Illingworth, 2012, s. 42). Nitekim, sosyal sermaye çalışmalarında, genel olarak güven kavramının psikolojik boyutundan ziyade sosyolojik boyutu ele alınır.

İnsan oğlunun en temel ihtiyaçlarından birinin de güven duygusunu geliştirme (Bubolz, 2001, s. 129) gereksinimi olduğu birçok çalışmada ortaya konulmuş ve insanın kendisini güvende hissetme ihtiyacının da en temel motivasyon unsurlarından biri olduğu vurgulana gelmiştir (Töremen & Ersözlü, 2010, s. 60). Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde insanın yaşamını devam ettirebilmesi için gerekli olan fizyolojik ihtiyaçlardan sonra güvenlik ihtiyacı yer almaktadır. Güvenlik ihtiyacı asgari düzeyde karşılanmadığı sürece diğer ihtiyaçların gerçekleştirilmesi çok güçtür (Doruk, 2009, s. 204). Maslow'un, ihtiyaçlar hiyerarşisinde bireyin kendini gerçekleştirme için öngördüğü ihtiyaçlar basamaklarını sadece insanla sınırlı tutulmaması gerektiği düşünülmektedir. Bu ihtiyaçlar hiyerarşisi toplum için de geçerli olabilir. Nitekim, bir toplumun kendini gerçekleştirme için ya da başka bir deyişle ideal topluma ulaşabilmesi için toplumun da bireyler gibi fizyolojik ihtiyaçlarını karşılaması gerekmektedir. Fizyolojik ihtiyaçlarını gidermeyen bir toplum kendini gerçekleştirme adına diğer basamaklara geçemeyecektir. Fizyolojik ihtiyaçlarını karşılayabilen bir toplumun gidermeye çalışacağı ikinci gereksinim güven olacaktır. Bir toplumda güvenin tesis edilmesi hayatın devamı için gerekli olan temel fizyolojik ihtiyaçların da temini ve muhafazası açısından önem arz etmektedir.

Bununla birlikte, sosyal ilişkiler, topluluklar, iş birliği ve karşılıklı bağlılık gibi sosyal sermayeyi karakterize eden unsurlar toplumda makul bir düzeyde sağlanmayan güven olmaksızın meydana gelemeyeceğinden (Cohen & Prusak, 2001, s. 29) güvenin sosyal sermayenin üzerinde inşa edildiği ahlaki davranış kurumu (Bubolz, 2001, s. 129) olduğu görüşü isabetlidir denilebilir.

Güven, insanların sürekli, toplum açısından maliyetlere neden olacak bir çatışma ve müzakere telaşına mahal vermeden toplumun birlikte çalışabilmelerini ve birlikte yaşamalarına olanak sağlayan, tüm sosyal aktiviteler için önemli bir makine yağı görevi görür (Cohen & Prusak, 2001, s. 28) ve toplum mekanizmasının dişlilerinin ve çarklarının sorunsuz çalışmasını sağlar.

Güven; sosyal yaşam, istikrarlı sosyal ilişkiler ve sosyal kontrol için bir zorunluluk olmasının yanı sıra sivil katılımı teşvik eder. Sosyal sermayenin meydana gelmesinin, sürdürülmesinin ve kullanılmasının ana unsurları

arasında düşünüldüğü (Wiernik, 2011, s. 1) için güven, sosyal sermayenin temel bileşenlerinden (Putnam, Leonardi, & Nanetti, 1993, s. 170) biri olduğu kabul edilmektedir. Putnam (1993 ve 1995), Bourdieu (1986), Coleman (1990) ve Fukuyama (1999 ve 2005) gibi önemli sosyal sermaye teorisyenleri güven kavramını sosyal sermayenin bir belirleyicisi (kaynağı) olarak ele almışlardır. Güven, bu isimler tarafından bir toplumsal fayda unsuru olarak görülmüştür (Tecim, 2011, ss. 40-41). Çünkü güven, birlikte varoluşu gerçekleştirmek (İnam, 2003, s. 13) için vazgeçilmez bir unsurdur.

Sosyal sermayenin unsurlarından biri olan güven, bireylerin çeşitli amaçlara ulaşmak için çoklu ağlar kurduğu veya bu ağlara katıldığı daha karmaşık toplumlarda görevini en açık şekilde ifa eder (Cook & Hardin, 2001, s. 327). Hatta güçlü bir güven duygusuna sahip insanlar, topluma aidiyet hissetmenin bir göstergesi olan topluma katılımında diğerlerinden daha meyillidirler (Offe & Fuchs, 2004, s. 192).

Literatürde güven ile sosyal sermaye arasındaki ilişki konusunda fikir birliği bulunmamaktadır. Bazı teorisyenler güveni sosyal sermayeyle eşit tutar (Fukuyama, 1995, 1997); bazıları güveni sosyal sermayenin bir kaynağı olarak görürken (Putnam, 1993); bazıları ise güveni bir form olarak kabul eder (Coleman, 1988). Fakat sonuç olarak, güvenin sosyal sermaye için hem kaynak olduğu hem de sosyal sermayenin bir sonucu olduğu (Adler & Kwon, 2000, s. 101) söylenebilir. Bu yönüyle güven ve sosyal sermaye karşılıklı olarak birbirini destekler bir mahiyet sergilemektedir. Sosyal sermaye, genellikle güvene dayalı ilişkiler oluşturur ve üretilen güven de sosyal sermayeye katkıda bulunacaktır (Adler & Kwon, 2000, s. 101). Sosyal sermaye ve güven arasındaki ilişki hakkında farklı yaklaşımlar sergilense de güvenin sosyal sermaye oluşumunda önemli bir etken olduğu bu farklı yaklaşımların ortak noktası olduğu görülmektedir.

Genellikle, aktörler arasındaki güven durumları sadece bir kez meydana gelmez, aslında zaman içinde tekrar ederler. Çünkü aktörler birlikte yaşar, birlikte çalışır veya düzenli olarak toplanırlar (Buskens, 2002, s. 10). Zaman içinde bu eylemlerin tekrarlanması güvenin de sürekli olarak kendini yenilemesi ve pekiştirilmesi anlamına gelmektedir.

Ortak çalışmaya dayalı toplumsal düzen, başkalarının sınırsız özgürlüğü ile başa çıkmak için bir araç olarak güveni içerir. Güven de bir toplumda yaptırımların ve ödüllerin yokluğunda iş birliğine imkân sağlar (Onyx & Bullen, 2000, s. 25). Güven, toplumsal yaşam adına faydalı sonuçlara

ulaşmak amacıyla gereken iş birliği için bireylerin bir araya gelmesini sağlayan ve bu sayede daha iyi bir toplumun meydana gelmesini kolaylaştıran temel değer (Erdem, 2003, s. 9) olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ilişkilerin kalitesi genel olarak toplumdaki güven ile doğru orantılı olarak düşünülmektedir.

Bizden farklı ya da farklı kesimlerden olan insanların ahlaki toplumumuzun bir parçası olduğuna inanmamızı sağlayan bir ideal olarak görülen güven, bizi kendimizden farklı olan insanlarla ilgilenmeye, ilişki kurmaya daha fazla istekli kılar ve bu özelliğinden dolayı güven, toplum için bir nimet (Uslaner & Badescu, 2004, s. 31) sayılır. Güvenin az olduğu yerlerde yabancılarla ilgilenme ya da iletişime geçme isteği, güvenin olduğu yerlerden daha azdır. Olumlu toplumsal iletişimin artması sosyal güven düzeyini arttırmaya yardımcı olur.

Güven, sadece bireysel ve sosyal ilişkilerde değil kurumlarda da çok önemlidir. Buralarda meydana gelen güvensizlik, insanların kurumlara olan inancının yitirilmesine sebep olur (Uslaner & Badescu, 2004, s. 31). Güven, kurumsal veya kişilerarası olabilir ve toplumlar o toplumda mevcut olan kurumsal ya da kişisel güvenin oranlarına göre farklı hareket eder ve çalışırlar (Berger & Redding, 2010, s. 4). Bundan dolayı sosyal güven düzeyi, bireylerin sosyal davranışlarını şekillendiren bir özelliğe sahip görünmektedir.

Güvensizlik ortamı, toplumun hem formel hem de enformel kurumları için bir yıkımdır. Güvensizlik, bireyin ve toplumun giderek kabul ettiği değerler ve normlara karşı bir inanç yitimi meydana getirir. Bu da toplumsal düzenin yavaş yavaş sekteye uğraması anlamına gelir.

Sosyal sermaye ile ilişkilendirilen birçok olumlu dışsallıklar/sonuçlar genel olarak hâlihazırdaki sosyal güven ile bağlantılı olduğundan sosyal sermaye için çok önemli (Herrerros, 2004, s. 44) bir kaynak olduğu kabul edilen güven özetle; aileye güven, içinde yaşanan muhitteki insanlara güven, komşulara güven, farklı kesimlerden olan insanlara güven, iş sahiplerine (patronlara) güven, resmî kurumlara güven (Narayan & Cassidy, 2001, s. 67), arkadaşlara güven ve en geniş haliyle toplumdaki insanlara güven gibi içeriklerden oluşur.

5. Bulgular ve Tartışma

Bu çalışmada İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin sosyal güven düzeyleri anlamaya yönelik katılımcılara; "insanlara genel olarak güvenilmez, insanlar genel olarak bir karşılık bekleyerek iyilik yaparlar, toplumda güvenilir

insanların sayısı daha fazladır, toplumda kendimi yalnız hissederim ve içinde yaşadığımız toplum gittikçe güvensiz bir toplum olmaya doğru gidiyor” şeklindeki ifadeler yöneltilmiştir. Bu soruların cevap şıkları ise beşli likert şeklinde hazırlanmıştır. En olumsuz ifade 1, en olumlu ifade 5 puan olarak dikkate alınmıştır. Cevap şıklarında ise “kesinlikle katılmıyorum (1), katılmıyorum (2), kararsızım (3), katılıyorum (4) ve kesinlikle katılıyorum (5)” ifadeleri yer almaktadır. Araştırma kapsamında elde edilen bulgular aşağıda verilmiştir.

Tablo 1. Genel Güven Düzeyi-I Frekans Dağılımı

İnsanlara genel olarak güvenilmez	N	%
Kesinlikle katılmıyorum	51	6,0%
Katılmıyorum	232	27,3%
Kararsızım	188	22,1%
Katılıyorum	294	34,6%
Kesinlikle katılıyorum	85	10,0%
Toplam	850	100%

Tablo 1’deki veriler incelendiğinde, sosyal sermayenin temel unsurlarından kabul edilen güvenin toplumsal yönünü anlamak için katılımcılara yöneltilen “insanlara genel olarak güvenilmez” ifadesine örneklem grubunu oluşturan katılımcıların %44,6’sı (379) katılıyorken, %33,3’ü (283) ise bu ifadeye katılmayıp insanlara genel olarak güvenilir şeklinde bir görüş belirtmişlerdir. Katılımcıların %22,1’i (188) de bu konuda bir karara varamadıklarını ifade etmişlerdir. Bu soruya cevap verenler kendi içinde değerlendirildiğinde, örneklem grubunun neredeyse yarısına yakınının insanlara güvenilemeyeceği yönünde görüş bildirdikleri görülmektedir. Bu bulgudan yola çıkarak, kararsızlar insanlara güvenilebilir şeklinde insanlara genel olarak güvenen insanların lehinde yorumlansa bile insanlara genel olarak güvenilemeyeceğini düşünen %44,6’lık bir oranın (örneklem grubundan yola çıkarak) bir toplum için çok yüksek bir oran olduğu söylenebilir. İnsanlara genel anlamda güvenilmez diye düşünenlerin örneklem grubunun neredeyse yarısına tekabül etmesi varılan sonucu desteklemektedir. Örneklem grubunu oluşturanların ülkemizin genç bireylerinden meydana geldiği göz önüne alındığında, gençler arasında insanlara güvenmeme oranının yüksek çıkmasının üzerinde düşünülmesi, çalışılması ve çareler üretilmesi gereken önemli konular arasında olduğu düşünülmektedir.

Toplumsal ilişkilerin düzenli olarak ilerlemesi, toplumsal düzen ve insanların içinde yaşadıkları topluma aidiyet hissini yüksek seviyede olmasını ifade eden sosyal güven, bir bakıma insanların birbirlerini güvenilir bulma seviyesine göre artar ya da azalır. Toplum içinde insanların birbirlerini güvenilir bulması ya da bulmamasına bağlı olarak sosyal sermaye düzeyinde artma ya da azalma olacağı literatürde kabul görmüştür. Katılımcıların sadece üçte birlik gibi bir kısmının (%33,3) genel olarak insanları güvenilir buldukları gözlemlenmiştir. Bu bulguya göre, katılımcılardan sadece her üç kişiden birinin genel olarak insanları güvenilir buldukları görülmektedir. Bununla birlikte, katılımcıların %44,6'sının genel anlamda insanları güvenilir bulmadığı ortaya çıkmıştır. Bundan dolayı, örneklem grubunun insanlara güven kaynaklı sosyal güven düzeylerinin düşük seviyede seyrettiği söylenebilir.

Tablo 2. İnsanların Bir Menfaat Gözeterek İyilik Yaptığını Düşünenlerin Frekans Dağılımı

İnsanlar genel olarak bir karşılık bekleyerek iyilik yaparlar	N	%
Kesinlikle katılmıyorum	26	3,1%
Katılmıyorum	141	16,6%
Kararsızım	135	15,9%
Katılıyorum	399	47,0%
Kesinlikle katılıyorum	148	17,4%
Toplam	849	100%

Yukarıdaki tabloya göre, insanların genel olarak bir karşılık bekleyerek iyilik yaptığını düşünenler, katılımcıların %64,4'ünü (547) oluşturmaktadır. Bunun aksini düşünen katılımcılar ise %19,7 (167) oranıyla ortaya çıkmaktadır. Bu konuda bir karar veremeyenlerin oranının ise %15,9 (135) olduğu görülmektedir. Aydemir'in (2011) sosyal sermaye üzerine yaptığı araştırmanın sonuçlarına göre, katılımcıların %81,1'inin insanların menfaatçi olduğunu düşünenlerden oluştuğu söylenebilir (Aydemir, 2011, s. 142). Çalışmamızda ise, insanların menfaat duygusu içinde iyilik yaptığını düşünenlerin oranı Aydemir'in (Aydemir, 2011) çalışmasında elde ettiği veriye göre daha düşük bir seviyede çıkmıştır. Bu bulgu, örneklem grubunu oluşturan İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin sosyal çevrelerindeki insanlara bakışın daha olumlu yönde seyrettiğini göstermektedir. Bununla birlikte, toplumumuzda bir karşılık beklentisiyle iyilik yapmanın hoş karşılanmadığı aksine erdemli bir davranış olarak kabul gören karşılık beklentisi içinde olmadan iyilik yapmanın salık verildiği bir kültürün varlığı göz önüne

alındığında, örneklem grubunu oluşturanların çoğunluğunu teşkil eden bir oranın, insanları bu konuda toplumun kültüründen uzaklaşmış bir şekilde düşündüğü söylenebilir. Bununla birlikte, insanların genel olarak bir karşılık beklemeden iyilik yaptığını düşünenler (%19,7) katılımcıların neredeyse beşte birine tekabül etmektedir. Bir bakıma, sadece her beş kişiden birinin genel anlamda insanların menfaat beklentisi içinde olmadan iyilik yaptığını inandığı söylenebilir. Bu bulguya göre, bu oranın bir toplum için çok düşük seviyede olduğu düşünülmektedir. Bir toplumdaki bireyler arası ilişkilerde samimiyet oldukça önemli bir faktördür. Samimiyet duygusu ne kadar fazla olursa bireylerin birbirlerine olan bağlılıkları da daha fazla kuvvet kazanır. Birbirlerine samimi bağlarla bağlanan toplumlarda, bireylerin topluma bakışı da olumlu yönde ilerleme kaydeder. İnsanlar, samimi ilişkilerin olmadığı ortamlara bağlanmak istemezler. Bu da bir zaman sonra bireyi yalnızlığa itebilir. Böyle olumsuz düşünen bireylerin toplumla olan bağları da gittikçe azalmaya yüz tutabilir. Samimi ilişkilerin artması, bireyler arası güveni, sosyal ağların kalitesini artırmaya ve bireylerin toplumsal değerlere olan bağlılıklarını kuvvetlendirmeye ve böylece bireylerin toplumla daha çok bütünleşmesine katkıda bulunabilir.

Tablo 3. Genel Güven Düzeyi-II Frekans Dağılımı

Toplumda güvenilir insanların sayısı daha fazladır	N	%
Kesinlikle katılmıyorum	124	14,7%
Katılmıyorum	327	38,7%
Kararsızım	249	29,5%
Katılıyorum	116	13,7%
Kesinlikle katılıyorum	28	3,3%
Toplam	844	99,9%

Anket formunda katılımcılara yöneltilen “toplumda güvenilir insanların sayısı daha fazladır” ifadesine, örneklem grubunun %53,4’ü (451) katılmadığını ifade eden şıkkı işaretlemiştir. Toplumda güvenilir insanların sayısının daha fazla olduğunu düşünen katılımcıların oranı ise %17 (144) olarak tabloya yansımıştır. Bu konuda kararsızlığını belirtenler ise örneklem grubunun %29,5’ini (249) oluşturduğu görülmektedir. Bu bulgu, örneklem grubunun yarısından fazlasının (%53,4) yaşadığı toplumda güvenilir insan sayısını daha az bulan bir görüşe sahip olduğunu göstermektedir. İnsanların birbirlerine güvenme gibi bir toplumun temel dinamikleri arasında yer alan

bir konu hakkında %53,4'lük gibi bir oranın, olumsuz yönde çok yüksek bir yüzde olduğu düşünülmektedir.

Aytaç ve arkadaşlarının (2017) Türkiye’de sosyal güven konusunda yaptıkları araştırmaya göre, “çoğu insana güvenilebilir” diye düşünenler katılımcıların %9,7’sini oluştururken “hiçbir zaman dikkati elden bırakmamak gerekir” gibi ihtiyatlı davranılması gerektiğini düşünenler ise örneklem grubunun %84,9’unu oluşturmaktadır. Katılımcıların %5,4 ise “bilmiyorum” cevabını vererek kararsızlıklarını dile getirmişlerdir (Aytaç, Çarkoğlu, & Ertan, 2017, ss. 1, 10). Tecim’in (2011) sosyal güven üzerine yaptığı çalışmada, örneklem grubunu oluşturan Konya Büyükşehir alanı için “insanların çoğuna güvenilebilir” diye düşünenlerin oranı %6,2’ye tekabül ederken, “dikkati olmak gerekir” diye düşünenler ise %93,8’e tekabül etmektedir. (Tecim, 2011, s. 123). Aydemir’in (2011) Konya ili üç merkez ilçede yapmış olduğu sosyal sermaye çalışmasında, sosyal güveni ölçmek için yöneltilen “insanların çoğuna güvenilir” ifadesine katılanlar %6,4’ü temsil ederken, “çok dikkatli olmak gerekir” diye düşünenler ise %93,6’yı temsil etmektedir (Aydemir, 2011, ss. 139-141). Dünya değerler araştırmasının verilerine (2012) göre ise “birçok insana güvenilebilir” diye düşünenlerin oranı Türkiye genelinde %11,6 olarak sunulmuştur. İnsanlara güven noktasında “dikkatli olmak gerekir” şeklinde düşünenlerin oranı ise Türkiye genelinde %82,9 gibi yüksek bir seviyede olduğu görülmektedir (“WVS Database”, 2019). Bu çalışmamızda ise toplumda güvenilir insanların daha fazla olduğunu düşünenlerin oranı (%17) yapılan diğer çalışmalara oranla daha yüksek bir seviyede çıkmıştır. Bu bulgu, örneklem grubunu oluşturan İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin toplumda güvenilir insanların daha fazla olduğunu düşünenlerin oranının Türkiye ortalamasının üzerinde olduğunu göstermektedir. İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin sosyal çevrelerinin genel olarak dindar kesimden oluştuğu kabul edildiğinde, İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin toplumda güvenilir insanların daha fazla olduğunu düşünmelerinde sosyal çevrelerinin yapısının etkili olduğu söylenebilir. Buna göre, din faktörünün sosyal güven üzerinde olumlu bir etkisi olduğu çıkarımında bulunulabilir. Bu etkinin de İslam dininin bireyler arası güvene verdiği önemden kaynaklandığı düşünülmektedir. Bununla birlikte, bu konu ile ilgili diğer çalışmaların verileriyle kıyaslandığında toplumsal güven açısından çok ciddi bir farkın olmadığı görülecektir.

Dünya Değerler Araştırmasının Türkiye Geneli Toplumsal Güven Araştırma Verileri (2012):

Tablo 4. Dünya Değerler Araştırmasının Türkiye Geneli Sosyal Güven Araştırma Verileri (2012)

	N	%
Birçok insana güvenilebilir	187	11.6%
Dikkatli olmak gerekir	1,331	82.9%
Fikrim yok	54	3.4%
Cevapsız	34	2.1%
Toplam	1,605	100%

Örneklem grubunu İlahiyat Fakülteleri öğrencilerinin oluşturduğu bu çalışmada ise genel olarak toplumda güvenilir insanların sayısının daha fazla olduğunu düşünenlerin oranı %17 olarak çıkmışken, böyle olmadığını düşünenlerin oranı %53,4 olarak çıkmıştır. Bu araştırmamızda, sosyal güven oranı sadece olumlu düşünenlerin yüksek çıkması ile fark oluşmamıştır. Bunun yanı sıra, olumsuz düşünenlerin oranının da dünya değerler araştırmasına göre düşük çıkmasının da başka bir farkı oluşturduğu ve genel sosyal güvenin bu çalışma kapsamında diğer çalışmalara oranla yüksek çıktığının bir başka göstergesidir denilebilir. Çalışmamızda, bahsi geçen çalışmalarda ve özellikle dünya değerler araştırmalarında ortaya çıkan bireyler arası sosyal güven oranına göre yüksek çıkması, örneklem grubunu oluşturanların İlahiyat Fakültesi öğrencilerinden meydana gelmesine bağlanabilir. Bireyler arası sosyal güveni etkileyen unsurlar arasında ekonomik ilerleme, suç oranlarının seviyesi yani insanların kendilerini güvende hissetmeleri ve toplumsal dayanışma gibi toplumsal durumların genel anlamda literatürde yer aldığı (Aytaç vd., 2017, s. 1; Inglehart, 2018, s. 138; Özdikmenli Demir, 2009, s. 22) gerçeği göz önüne alındığında, genel anlamda İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin sosyal çevrelerinin bunun üzerinde etkili olabileceği söylenebilir.

Tablo 5. Toplumsal Aidiyet Frekans Dağılımı

Toplumda kendimi yalnız hissederim	N	%
Kesinlikle katılmıyorum	112	13,3%
Katılmıyorum	321	38,3%
Kararsızım	164	19,5%
Katılıyorum	185	22,1%

Kesinlikle katılıyorum	57	6,8%
Toplam	839	100%

Örneklem grubunun kendisini yaşadığı topluma ne kadar ait hissettiğini anlamak için yöneltilen “toplumda kendimi yalnız hissederim” ifadesine katılımcıların %51,6’sı (433) katılmadıklarını ifade etmişlerdir. Kendisini toplumda yalnız hisseden katılımcılar ise örneklem grubunun %28,9’una tekabül etmektedir. Kendisinin toplumda yalnız olup olmadığı noktasında kararsız kalan katılımcılar ise %19,5 oranında tabloya yansımıştır.

İnsanın toplumsal bir varlık olmasının en önemli nedenleri arasında insanın bir topluma, bir toplum içinde yaşamaya olan ihtiyacının olması da gösterilir. Bir insanın topluma olan ihtiyaçlarından birinin de olabildiğince yalnızlık duygusundan uzak durması ve bunun aksini yani, aidiyet hissini kuvvetlenmesi de sayılabilir. Bireylerinin, kendilerini yalnız hissettikleri ya da ait hissetmedikleri toplumlar, sosyal güven açısından zayıf kabul edilirler. Başka bir deyişle, -bu çalışmadaki diğer bulgular göz önüne alındığında- bireylerin güven duymadıkları ortamlara kendilerini ait hissetmelerinin de düşük seviyede seyrettiği söylenebilir. Örneklem grubundan elde edilen bu bulguya göre, kendisini toplumda yalnız hissetmeyenlerin oranı %51,6 seviyesinde olmakla birlikte, kendisini toplumda yalnız hissedenlerin oranı ise %28,9 olarak görülmektedir. Bu oran ise neredeyse örneklem grubunu oluşturanların üçte birine tekabül etmektedir. Başka bir ifadeyle, neredeyse her üç kişiden birinin kendini toplumda yalnız hissettiği ortaya çıkmaktadır. Bireyler, kendilerini güvende hissetmedikleri, bireyler arası güvenin düşük olduğu ve kendilerine hitap etmediğini düşündükleri ortamlara, kendilerini ait hissetmeleri düşük seviyede seyrederek. Bu bulguya göre, katılımcıların neredeyse üçte birinin toplumsal güven, bireyler arası güven ve toplumun kendilerine hitap etmedeki algılarında olumsuz bir anlayışın hâkim olduğu söylenebilir. Bireylerin kendilerini toplumda yalnız hissetmelerinde bu faktörlerin kendileri açısından yeterli olmadığı kanısının etkisi olabileceği düşünülmektedir. Bu oranların sosyal sermayenin kaynakları arasında yer alan toplumsal aidiyet oranının düşük olduğunu gösterdiği ve dolayısıyla bunun toplumun sosyal güven düzeyine olumsuz yönde etki edeceği söylenebilir.

Tablo 6. Toplumun Güven Düzeyi ile İlgili Öngörü Frekans Dağılımı

İçinde yaşadığımız toplum gittikçe güvensiz bir toplum olmaya doğru gidiyor	Sayı	%
Kesinlikle katılmıyorum	48	5,7%
Katılmıyorum	44	5,2%
Kararsızım	80	9,5%
Katılıyorum	303	35,9%
Kesinlikle katılıyorum	370	43,8%
Toplam	845	100%

Katılımcıların zihninde toplumun gelecekte güven açısından hangi yöne doğru bir meyilde olduğunu anlamak için yöneltilen “içinde yaşadığımız toplum gittikçe güvensiz bir toplum olmaya doğru gidiyor” ifadesine katılmayanların oranının %10,9 (92) olduğu anlaşılmaktadır. Bir bakıma, toplumsal güven açısından geleceğe dair umutlu olanların oranı neredeyse on kişiden birine (%10,9) tekabül etmektedir. Bu konuda kararsızlığını dile getirenler ise katılımcıların %9,5’ini (80) oluşturmaktadır. Toplumun, gittikçe güvensiz bir toplum olmaya doğru bir seyirde ilerlediğini düşünenler, örneklem grubunun %79,7’sini (673) oluşturduğu görülmektedir. Toplumun, güven seyrinin olumsuz yönde ilerlediğini düşünenlerin oranının katılımcılar içerisinde çok yüksek bir orana sahip olduğu gözlemlenmektedir. Bir bakıma, katılımcıların yaklaşık her beş kişiden dördünün toplumsal güven açısından geleceğe umutlu bakmadığı anlaşılmaktadır. Bu durum ise bireylerin geleceğe dair toplumsal aidiyetlerinin de giderek zayıflayabileceği ihtimalini de içerir. Her beş kişiden dördünün, gelecekte toplumla olan bağlarında olumsuz anlamda bir kopuşun olabileceği ve bireylerin giderek yalnızlaşmaya sürüklenebileceği düşünülmektedir. Tabloya bütüncül olarak bakıldığında, örneklem grubunu oluşturanlar açısından hali hazırdaki toplumsal güven düzeyinin, geleceğe dair düşünülen toplumsal güven düzeyinden daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, -örneklem grubunu oluşturanların genç bireyler olduğu göz önüne alındığında- gençlerin büyük bir oranının toplumdaki güven düzeyinin geleceğine dair olumsuz bir kanaate sahip olduğunu göstermektedir. Bundan dolayı bu durumun, üzerinde düşünülmesi ve araştırmaların yapılması gereken önemli konular arasında yer aldığı düşünülmektedir. Özellikle, genç bireylerin geleceğe sosyal güven açısından

neden olumsuz yönde baktıkları, bunun sebepleri ve çözüm yolları üzerinde araştırmaların yapılmasının topluma katkısı olacaktır.

Bununla birlikte, yukarıdaki tablo bir bütün olarak değerlendirildiğinde, örneklem grubunu oluşturanların geleceğe dair sosyal güven düzeylerinin beklenilenin altında bir seviyede seyrettiği gözlemlenmiştir.

Değerlendirme ve Sonuç

Katılımcıların neredeyse yarısına yakını (%44,6) genel olarak insanlara güvenilemeyeceğini düşünmektedirler. Bu bulgu, her iki kişiden birinin aynı toplumda yaşadığı insanları güvenilir bulmadığı anlamına gelir. Toplumsal güvenin artmasına ya da bireyler arası güvenin güçlü hale gelmesine etki eden bazı faktörler bulunmaktadır. Bunların başında güveni salık veren dini ve toplumsal değerlere bağlılık ve bunlara uyma/uyulma düzeyi gelmektedir. Çünkü dini ve toplumsal değerler, toplum mekanizmasının daha iyi işleyebilmesi için gereken unsurları barındırır. Bu unsurların başında da güven gelir. Bununla birlikte, toplumda meydana gelen suç seviyesi, medyanın genel anlamda olumsuz haberleri ön planda sunması gibi faktörler de genel güven düzeyini düşüren unsurlar arasında sayılmaktadır.

Sosyal güven azaldıkça, insanlar arasındaki ilişkiler daha katı bir şekilde işler. Örneğin; borç alıp vermede kişinin vereceği söz yerine senedin baz alınması, çocukların dışarıda oynamaları için tek başına gönderilememesi ve yardıma muhtaç insanlara yardım etmek isteyenlerin zedelenen güven duygularından dolayı tedirgin davranmaları gibi. Sosyal ilişkilerin giderek daha katı bir şekilde işleminin önüne geçmek için sosyal güven düzeyini arttırıcı çalışmalar yapmak gerekmektedir.

Toplumumuzda, toplumsal ilişkilerde samimiyetin olması önemli toplumsal değerlerimiz arasında yer almaktadır. Bu samimiyet, özellikle iyilik yaparken toplum bireyleri tarafından karşılıklı olarak beklenir. O kadar ki iyiliklerde karşılık beklememek "iyilik yap denize at, balık bilmezse Hâlık bilir" şeklinde halk dilinde formüle edilmiştir. İnsanların bir karşılık beklemeden iyilik yapmasını salık veren değerlerin hâkim olduğu toplumumuzda, katılımcıların insanların bir karşılık beklentisi içinde iyilik yaptıklarını düşünenlerin oranının %64,4 olarak çıkmasının büyük bir oran olduğu düşünülmektedir. Bu bulguya göre, katılımcıların yarısından fazlasının toplumdaki bireylerin toplumsal değerlerden olan iyilik yaparken karşılık beklememe ilkesine bağlı kalmadıklarını düşündükleri söylenebilir. İnsanların birbirlerine toplumsal değerlere uymadığı gözüyle bakması,

zamanla toplumsal değerlerde zedelenmeye yol açabileceği gibi böyle bir düşüncenin var olması da toplumsal ilişkilerde olumsuz sonuçlar doğurabilir. Toplumsal değerlerin uygulamada bir karşılığını bulamayan toplumlarda, toplumsal değerler de kuvvetini yitirebilir.

Katılımcıların yarısından fazlası toplumda güvenilir insanların az olduğuna inandıklarını belirtirken, yaklaşık beşte birlik bir kısmına denk gelen bir oranın ise toplumda güvenilir insan sayısının daha fazla olduğunu belirtmişlerdir. Bu konuda Türkiye’de yapılan çalışmalarda ortaya çıkan sosyal güven düzeyleri sonuçları çalışmamızda çıkan orana göre daha düşüktür. Bununla birlikte, dünya değerler araştırmasının bulguları (%11,6) ile çalışmamızda varılan sonuç (%17) arasında betimsel olarak yaklaşık %6 oranında bir farkın olduğu gözlemlenmiştir. Bu bulgulara göre, çalışmalar arasında çok ciddi bir farkın olmaması, din faktörünün beklenen düzeyde bir etki oluşturmamasına bağlanabilir.

Katılımcıların neredeyse üçte birine yakın bir kısmı kendisini toplumda yalnız hissettiğini ifade etmiştir. Bu oranın, toplumsal bütünlük açısından değerlendirildiğinde oldukça yüksek bir oran olduğu söylenebilir. Toplumsal aidiyet unsuru, bireylerin kendilerini güvende hissetmedikleri, bireylerin buldukları ortamların ya da toplumun kendisine hitap etmediğini düşünen bireylerde zayıflar. Aidiyet duygusunun zayıflaması da bireyleri yalnızlığa iter. Aidiyet duygusunun zayıflaması, toplumda yaygınlaşırsa toplumsal çözülme baş gösterebilir. Bu bulgular birlikte değerlendirildiğinde, güven açısından toplumun geleceğine dair olumsuz görüşlerin bireylerin aidiyet duygusunu zayıflattığı çıkarımında bulunulabilir. Toplumda geleceğe dönük güven açısından ilerlemenin yerine gerilemenin olduğunu düşünen bireylerde güven kaybından kaynaklanan aidiyet duygusunun zedelenmesi gittikçe artış gösterebilir. Çünkü, insanların aidiyet duyguları sadece kendilerini hali hazırda güvende hissettikleri ortamlarla sınırlı değildir. Bununla birlikte, gelecekte de hali hazırdaki güvenin devam edeceğini düşündükleri ortamlara daha çok aidiyet hissederler. Bir bakıma, aidiyet duygusu güven duygusunun devamlılığı ile ilişkilidir. Katılımcıların genç bireylerden oluştuğu göz önüne alındığında, ülkemizin genç bireylerinin neredeyse üçte birlik bir kısmının kendisini topluma ait hissetmemesi, üzerinde durulması gereken konular arasında yer almaktadır.

Bu bulgulara göre, toplumsal güven düzeyi ile topluma aidiyet duygusu arasında bir ilişkinin varlığından söz edilebilir. Bireylerin toplumsal güven

düzeyleri artıkça, bireylerin kendilerini topluma ait hissetmelerinde de bir artış olabileceği düşünülmektedir. Bir bakıma, güven duyulan ortamlara aidiyet duygusu da artar, aidiyet duygusu artıkça ortama duyulan güvende de bir artış seyredir. Elde edilen bulgulara göre, toplumsal güven ve aidiyet duygusunun düşüklüğü ve ileride bu güvensizliğin daha da artacağına dair olumsuz yöndeki görüşler dikkate alındığında, gerekli önlemler alınmadığı takdirde, gelecekte toplumun işleyişinde aksamaların olabileceği çıkarımında bulunulabilir. Çünkü, bireylerin yaşadıkları topluma kendilerini ait ve güvende hissetmeleri toplumsal düzen açısından oldukça önem arz etmektedir. Bu faktörlerin zedelenmesi, toplumsal düzeni de zedeleyebilir.

Sonuç olarak, İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin sosyal güven düzeylerinin araştırıldığı bu çalışmada, genç bireylerin toplumsal güven düzeylerinin düşük seviyede çıktığı söylenebilir. Her ne kadar İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin sosyal güven düzeyi Türkiye ortalamasının üzerinde seyretse de genel olarak bakıldığında yine çok düşük bir seviyede olduğu görülmektedir. Sosyal güven düzeyinin İlahiyat Fakültesi öğrencilerinde de -öğrencilerin sosyal çevrelerinin genelde dindar kesimden oluştuğu varsayıldığında- düşük çıkması şaşırtıcı bir sonuç olmuştur. Toplumsal düzen için vazgeçilmez olan güven unsurunun düşük çıkmasının sebepleri üzerinde yoğunlaşılmalı, genç bireylerde sosyal güven düzeyinin düşük olmasına neden olan faktörler tespit edilmeli ve sosyal güven düzeyini arttırıcı çareler üzerine düşünülmelidir.

Kaynakça

- Adler, P. S., & Kwon, S.-W. (2000). Social Capital: The Good, The Bad, and the Ugly. İçinde E. L. Lesser (Ed.), *Knowledge and Social Capital: Foundations and Applications* (ss. 89-115). Boston: Butterworth-Heinemann.
- Aydemir, M. A. (2011). *Sosyal Sermaye Topluluk Duygusu ve Sosyal Sermaye Araştırması*. Çizgi Kitabevi.
- Aytaç, S. E., Çarkoğlu, A., & Ertan, G. (2017). Türkiye’de Kişilerarası Sosyal Güven ve Bireysel Belirleyicileri. *ODTÜ Gelişme Dergisi*, (44), 1-25.
- Berger, P. L., & Redding, G. (2010). Introduction: Spiritual, Social, Human, and Financial Capital. İçinde P. L. Berger & G. Redding (Ed.), *The Hidden Form of Capital: Spiritual Influences in Societal Progress* (ss. 1-13). London ; New York: Anthem Press.
- Bubolz, M. M. (2001). Family as Source, User, and Builder of Social Capital. *The Journal of Socio-Economics*, (30), 129-131.
- Buskens, V. W. (2002). *Social Networks and Trust*. New York: Kluwer Academic Publishers.
- Cohen, D., & Prusak, L. (2001). *In Good Company: How Social Capital Makes Organizations Work*. USA: Harvard Business School Press.
- Coleman, J. S. (2010). Beşeri Sermayenin Yaratımında Sosyal Sermaye. İçinde A. Z. Ünal & M. M. Şahin (Ed.), & F. Uzar (Çev.), *Sosyal Sermaye Kuram Uygulama Eleştiri* (ss. 77-119). İstanbul: Değişim Yayınları.
- Cook, K. S., & Hardin, R. (2001). Norms of Cooperativeness and Networks of Trust. İçinde M. Hechter & K.-D. Opp (Ed.), *Social Norms* (ss. 327-347). New York: Russell Sage Foundation.
- Doruk, E. K. (2009). *Sosyal Sermaye İletişimde Strateji ve Kalite Yönetimi İnsanın Toplumsal Kuruluşu ve Güven*. Derin Yayınları.
- Edwards, R., Franklin, J., & Holland, J. (Ed.). (2006). *Assessing Social Capital: Concept, Policy and Practice*. Newcastle: Cambridge Scholars Press.
- Erdem, F. (Ed.). (2003). *Sosyal Bilimlerde Güven*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Esser, H. (2008). The Two Meanings of Social Capital. İçinde D. Castiglione, J. W. van Deth, & G. Wolleb (Ed.), *The Handbook of Social Capital* (ss. 22-49). New York: Oxford University Press.
- Fukuyama, F. (1996). *Trust: The Social Virtues and the Creation of Prosperity*. New York: Simon & Schuster.
- Grootaert, C., & Bastelaer, T. van (Ed.). (2002). *The Role of Social Capital in Development: An Empirical Assessment*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Herreros, F. (2004). *The Problem of Forming Social Capital: Why Trust?* Houndmills, Basingstoke, Hampshire ; New York: Palgrave Macmillan.
- Illingworth, P. M. L. (2012). *Us Before Me: Ethics and Social Capital for Global Well-Being*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire ; New York, NY: Palgrave Macmillan.
- İnam, A. (2003). Herşeyin Başı Güven. İçinde F. Erdem (Ed.), *Sosyal Bilimlerde Güven* (ss. 13-26). Ankara: Vadi Yayınları.
- Inglehart, R. (2018). *Cultural Evolution: People's Motivations are Changing, and Reshaping the World*. Cambridge, United Kingdom ; New York, NY, USA: Cambridge University Press.
- Karagül, M. (2012). *Sosyal Sermaye Kapitalizmin Kör Noktası*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Karagül, M., & Dünder, S. (2006). Sosyal Sermaye ve Belirleyicileri Üzerine Ampirik Bir Çalışma. *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, 6(12), 61-78.
- Karasar, N. (2013). *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (25. bs). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kitapçı, İ. (2017). *Sosyal Sermaye: Sosyal, Ekonomik ve Bilişsel Bir Perspektif*. Beta Basım Yayım.
- Kovalainen, A. (2016). Social Capital, Trust and Dependency. İçinde S. M. Koniordos (Ed.), *Networks, Trust and Social Capital: Theoretical and Empirical Investigations from Europe* (ss. 71-88). London: Routledge.
- Krishna, A. (2002). *Active Social Capital: Tracing the Roots of Development and Democracy*. New York: Columbia University Press.
- Macinko, J., & Starfield, B. (2001). The Utility of Social Capital in Research on Health Determinants. *The Milbank Quarterly*, 79(3), 387-427.
- Narayan, D., & Cassidy, M. F. (2001). A Dimensional Approach to Measuring Social Capital: Development and Validation of a Social Capital Inventory. *Current Sociology*, 49(2), 59-102.
- Nyqvist, F., & Forsman, A. K. (Ed.). (2015). *Social Capital as a Health Resource in Later Life: The Relevance of Context*. Springer Netherlands.
- Offe, C., & Fuchs, S. (2004). A Decline of Social Capital: The German Case. İçinde R. D. Putnam (Ed.), *Democracies in Flux: The Evolution of Social Capital in Contemporary Society* (1 edition, ss. 189-243). Oxford: Oxford University Press.
- Onyx, J., & Bullen, P. (2000). Measuring Social Capital in Five Communities. *The Journal of Applied Behavioral Science*, 36(1), 23-42.
- Öğüt, A., & Erbil, C. (2009). *Sosyal Sermaye Yönetimi* (2. Baskı). Konya: Çizgi Yayınları.

- Özdemirli Demir, G. (2009). *Üniversite Öğrencilerinin Kimlik Gelişiminde Sosyal ve Kimlik Sermayelerinin Rolü* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özen, J. (2003). Örgüte Duyulan Güvenin Anahtar Unsuru Olarak Örgütsel Adalet. İçinde F. Erdem (Ed.), *Sosyal Bilimlerde Güven* (ss. 183-206). Ankara: Vadi Yayınları.
- Portes, A. (1998). Social Capital: Its Origins and Applications in Modern Sociology. *Annual Review of Sociology*, 24, 1-24. Geliş tarihi gönderen JSTOR.
- Putnam, R. D., Leonardi, R., & Nanetti, R. (1993). *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton, N.J: Princeton University Press.
- Salimian, M. A., Seresht, B. F., & Chavoshbashi, F. (2017). The Role of Social Capital in Upgrading the Efficiency of Human Force. *Journal of History Culture and Art Research*, 6(4), 1196-1210.
- Sunderland, D. (2007). *Social Capital, Trust and the Industrial Revolution, 1780–1880*. London ; New York: Routledge.
- Şan, M. K., & Şimşek, R. (2011). Sosyal Sermaye Kavramının Tarihsel-Sosyolojik Arkaplanı. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 6(1), 88-110.
- Tecim, E. (2011). *Sosyal Güven -Sosyal Sermaye ve Dindarlık Çalışması-*. Çizgi Kitabevi.
- Töremen, F., & Ersözlü, A. (2010). *Eğitim Örgütlerinde Sosyal Sermaye ve Yönetimi*. İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık.
- Uslaner, E. M., & Badescu, G. (2004). Honesty, Trust, and Legal Norms in the Transition to Democracy: Why Bo Rothstein is Better Able to Explain Sweden than Romania. İçinde J. Kornai, B. Rothstein, & S. Rose-Ackerman (Ed.), *Creating Social Trust in Post-Socialist Transition* (1st ed, ss. 31-51). New York: Palgrave Macmillan.
- Wiernik, C. S. (2011). *Christian Religiosity and Social Trust* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). The Pennsylvania State University.
- WVS Database. (2019, Temmuz 8). Geliş tarihi 08 Temmuz 2019, gönderen <http://www.worldvaluessurvey.org/WVSONline.jsp>

